

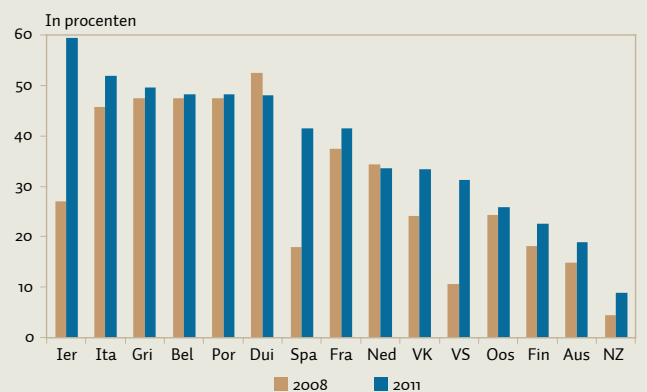
Langdurige werkloosheid stijgt door crisis

INTERNATIONAAL

Sinds de financiële crisis is de werkloosheid in veel landen hard opgelopen. Uit de figuur blijkt dat in de periode 2008–2011 ook het percentage van werklozen die langer dan een jaar zonder werk zaten in de meeste OESO-landen is gestegen, met een toename variërend van enkele tot tientallen procentpunten. Langdurige werkloosheid kan op de lange termijn negatieve gevolgen hebben voor de productiezijde van een economie. Immers, langdurige inactiviteit kan leiden tot zowel een verlies van vaardigheden als van motivatie. Het verschil tussen de OESO-landen is groot, waarbij Nederland in 2011 ongeveer het OESO-gemiddelde vertegenwoordigt. Nederland is een van de weinige landen waar het percentage werklozen dat langer dan een jaar thuis zit niet is gestegen in de periode 2008–2011, dit bleef ongeveer constant. Daarnaast valt het op dat de perifere lidstaten relatief slecht scoren. Voor Italië, Griekenland en Portugal is dit een probleem waar zij ook vóór de crisis al mee kampten. In Ierland en Spanje is het aantal werklozen dat langer dan een jaar thuis zit sinds de crisis zeer hard gestegen. Een mogelijke verklaring is dat een deel van de stijging van de werkloosheid in deze landen sterk gerelateerd was aan één specifieke sector, de bouwsector. Aangezien de bouwactiviteiten sinds de crisis op een structureel lager niveau liggen, biedt alleen omscholing veel werkloze bouwvakkers nog perspectief op een baan. De hoge percentages van langdurig werklozen is voor de perifere lidstaten uiteraard extra problematisch omdat de absolute werkloosheid in deze landen zo hoog is. Het gemiddelde werkloosheidspercentage in Spanje in 2011 was bijna 22 procent, dit betekent dat ongeveer 9 procent van de beroepsbevolking langer dan één jaar

werkloos was. Een positieve ontwikkeling is dat er de afgelopen jaren in de meeste perifere lidstaten ingrijpende arbeidsmarkthervormingen zijn doorgevoerd. Beleidsmaatregelen die bijvoorbeeld het vinden van een baan financieel aantrekkelijker maken en omscholing stimuleren, kunnen op termijn bijdragen aan een lagere werkloosheidsduur. ■ **MICHIEL VERDUIJN** (RABOBANK)

Aandeel werklozen die langer dan een jaar werkloos zijn in totale werkloosheid

Bron: OESO; Rabobank

Beurskoersen en consumentenvertrouwen

MONETAIR & FINANCIËEL

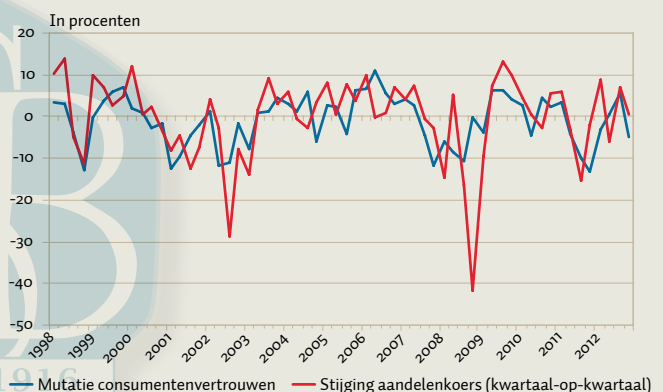
Het consumentenvertrouwen kan een wezenlijke toegevoegde waarde hebben voor beleidsmakers, in het bijzonder in periodes van grote economische of financiële schokken en onzekerheid. Hoe dergelijke schokken precies doorwerken in de economie laat zich niet eenvoudig becijferen, zelfs niet wanneer men over geavanceerde economische modellen beschikt. Aanvullende informatie zoals de maandelijkse CBS peilingen naar het consumentenvertrouwen kan daarbij een leidraad zijn.

Voor een aanzienlijk deel wordt het gemoed van de consument bepaald door publieke informatie die ook in de economische modellen voorkomt zoals inkomen, werkloosheid, prijzen, vermogenspositie, rentevoeten etc. Maar daarnaast blijken ook zaken als vertrouwen in Europa, in pensioenfondsen en in de politiek het consumentenvertrouwen te beïnvloeden. Als hierin breuken optreden kunnen deze langere tijd doorwerken in de economie. Het incidentele karakter van vertrouwensbreuken maakt het vaak pas achteraf mogelijk deze op een systematische manier - als dit al kan - mee te nemen in de modelbouw, analyses en voorspellingen.

Op korte termijn reageert het Nederlandse consumentenvertrouwen vooral sterk op beurskoersbewegingen (figuur). Omgekeerd is de invloed veel kleiner. Allereerst is de beurs een belangrijke graadmeter voor de staat van de internationale economie. Voor een deel vloeit de samenhang tussen consumentenvertrouwen en aandelenkoersen voort uit de actieve betrokkenheid van een flink deel (kwart) van de Nederlandse huishoudens bij beurstransacties. Maar ook via hun pensioenaanspraken

hebben consumenten veel te maken met de aandelenmarkt. Op zeer korte termijn hebben met name koersdalingen een substantieel negatieve impact. Een stijging van de aandelenkoers heeft daarentegen geen significant direct gunstig effect op het gemoed van de consument, maar wel op iets langere termijn. Dit is een voorbeeld van verliesaversie. Hiervan is sprake als het opgeven van een object tot meer nutsverlies leidt dan het verkrijgen van datzelfde object nut oplevert. ■ **AD STOKMAN** (DNB)

Fluctuaties in het consumentenvertrouwen en de Nederlandse beursindex

Bron: CBS

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

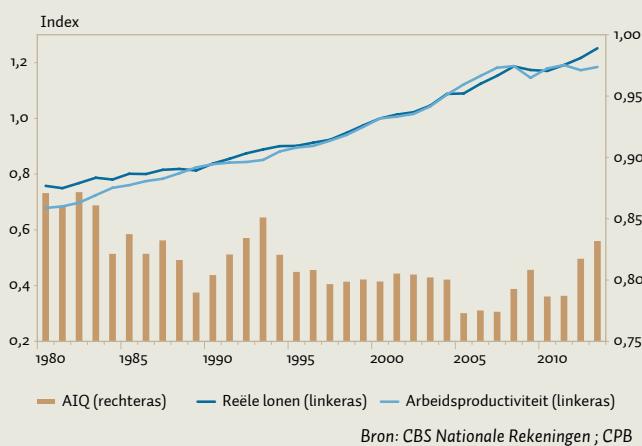
Reële lonen in lijn met arbeidsproductiviteit in 2011

ARBEIDSMARKT

Hoe verhouden de Nederlandse reële lonen zich tot de arbeidsproductiviteit? De figuur laat voor de Nederlandse marktsector de gemiddelde arbeidsproductiviteit en de reële brutoloon som zien, met 2000 als indexjaar. Wanneer de kostenaandelen niet te veel veranderen in de tijd, is de groei van de gemiddelde productiviteit een goede benadering van de groei van de marginale productiviteit. Wanneer de lonen relatief hoog zijn, zal ook de arbeidsinkomensquote

(AIQ) hoog zijn, zoals te zien is in de jaren tachtig. In het indexjaar 2000 was de AIQ nagenoeg gelijk aan het gemiddelde van 80 procent van de afgelopen twintig jaar. In 2005 daalde de AIQ bijna 3 procentpunt tot 77,3 procent; in de aanloop naar de Grote recessie waren de lonen relatief laag. In de periode 2007–2011 is er gecumuleerd geen toename in de arbeidsproductiviteit en een kleine toename van de reële lonen. In 2011 lijken de lonen in lijn te liggen met de arbeidsproductiviteit. De AIQ ligt iets onder het langjarig gemiddelde, en de werkloosheid iets boven evenwichtsniveau. Overigens hoeft een evenwichtige AIQ niet constant te zijn, maar kan variëren met de onderhandelingspositie van de vakbonden of door verschuivingen in de sectorstructuur. In de figuur staat ook de in december gepubliceerde CPB-raming voor 2012 en 2013. Voor 2012 zijn daarin drie kwartalen aan realisaties verwerkt. De AIQ is in die kwartalen flink toegenomen. Dat kwam door een lage toename van de productieprijzen in het tweede kwartaal, terwijl de lonen meer stegen. In het derde kwartaal is de arbeidsproductiviteit gedaald; de werkgelegenheid is minder afgenomen dan de economische krimp. De raming bevat voor 2013 een verdere toename van de AIQ tot 83,25 procent. Ten opzichte van 2007 is de AIQ dan bijna 6 procentpunt gestegen, wat vergelijkbaar is met de stijging in 1989–1993. De reële lonen in de figuur zijn gedeïflecteerd met de productieprijzen, die relevant is voor de factorallocatie. De voor het beschikbare inkomen van huishoudens relevante deflator – de consumptieprijzen – neemt gemiddeld een half procentpunt per jaar meer toe dan de productieprijzen. Huishoudens worden dus geconfronteerd met een magere ontwikkeling van het reële inkomen. ■ **BERT SMID** (CPB)

Reële brutoloon som en arbeidsproductiviteit in de marktsector

De keuze voor een technische studie

ARBEIDSMARKT & ONDERWIJS

In toenemende mate wordt in de economische literatuur aandacht besteed aan de rol die economische voorkeuren en persoonlijkheidskenmerken spelen bij beslissingen van individuen. Als het om de schoolloopbaankeuzen van jongeren gaat, heeft onderzoek laten zien dat economische voorkeuren en persoonlijkheidskenmerken inderdaad een belangrijke rol spelen, naast cognitieve vaardigheden. Data van het ROA Schoolverlatersonderzoek uit 2008/2009 zijn gebruikt om te on-

derzoeken in welke mate voorkeuren en persoonlijkheid een rol spelen bij de keuze voor een technische studie in het hoger beroepsonderwijs (tabel). Van alle uitstroom uit het hoger beroepsonderwijs, stroomt ongeveer 17 procent uit een technische studie. Hoewel studies hebben laten zien dat risicoattitude en geduld gemaakte scholingskeuzen kunnen helpen verklaren blijken deze voorkeuren geen samenhang te vertonen met de keuze voor een technische studie door jongeren in het hoger beroepsonderwijs. De Big Five-persoonlijkheidskenmerken spelen daarentegen wel een belangrijke rol bij de keuze voor een technische studie. Zo blijken studenten die hoog scoren op openheid en zorgvuldigheid vaker voor een technische studie te kiezen. Daarentegen zijn extravertie en vriendelijkheid allebei negatief gerelateerd aan de keuze voor een technische studie. Neuroticisme vertoont geen significante samenhang met de keuze voor een technische studie in het hoger beroepsonderwijs. Van alle facetten van de Big Five vertoont extravertie in kwantitatieve zin de sterkste relatie met de keuze voor techniek: een toename volgens de standaardafwijking in extravertie leidt tot een afname van 3,5 procent van de kans op de keuze voor een technische studie. Sommige studies tonen aan dat er een verband is tussen handvoorkeur en cognitieve vermogen. Zo zou linkshandigheid gepaard gaan met een lager cognitief vermogen. De tabel laat zien dat linkshandige studenten minder vaak voor een technische studie kiezen en dat dit effect in kwantitatieve zin vergelijkbaar is met dat van extravertie. Vergelijkbare verbanden tussen voorkeuren, persoonlijkheid en linkshandigheid en de keuze voor techniek bestaan ook in het middelbaar beroepsonderwijs. ■ **DIDIER FOUARGE** (ROA)

Probit-analyse voor keuze voor techniek in het hbo, marginale effecten

Probit-analyse voor keuze voor techniek in het hbo, marginale effecten	
Risicoattitude	-0,001
Geduld	-0,006
Openheid	0,017**
Zorgvuldigheid	0,014**
Extraversie	-0,035***
Vriendelijkheid	-0,018***
Neuroticisme	-0,002
Linkshandig	-0,036**
Controlevariabelen: geslacht, etniciteit, Body Mass Index	
Pseudo R-kwadraat	0,195
N	2873

*/**/** Significat op respectievelijk tien-, vijf- en eenprocentniveau.

Bron: ROA Schoolverlatersonderzoek, 2008/2009

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.